

Qualitative research investigating algorithmic memory politics in the tradition of cultural studies using grounded theory

Rezvan Sadat MirMohammadi*

Abstract

Now, one of the most important memory institutions, namely social media, has taken on the structuring of collective memory. Social media uses artificial intelligence and machine learning algorithms to analyze data and information recorded from users or big data. Algorithmic selection of social media by classifying, highlighting, deleting and heterogeneity in the level of visibility of users' content, as an application of memory politics that limits and defines narratives for remembering and forgetting. And by creating gaps in memory, it causes collective forgetting and the disintegration of collective memory. The present interdisciplinary research, with a qualitative approach in the tradition of cultural studies, using the grounded theory method and Strauss' coding model, with theoretical and purposeful sampling of interview texts, Instagram, articles and books of collective memory and observation of related activities and events, has examined the algorithmic memory politics and its impact on the postmodern discourse of collective memory in Iran. The findings indicate that the central phenomenon of the research is related to all the main categories of power relations, digital knowledge, ideology and global inequality, memory of resistance, and the crisis of identity and meaning in the postmodern social situation.

* Computer Engineering Graduate, Computer Engineering, Master of Communication Sciences - Cultural and Media Studies, Department of Communication Sciences, Faculty of Humanities, Young Researchers and Elites Club, Islamic Azad University, Arak Branch, Arak, Iran, MirmohammadiRezvan@gmail.com

Date received: 29/08/2023, Date of acceptance: 05/01/2025

Keywords: Algorithmic memory politics, Postmodern collective memory discourse, Cultural studies, Grounded theory method, Artificial intelligence algorithms, Social media.

Introduction

According to a report by the reputable website Datareportal (datareportal.com), in 2024, Instagram social media topped the list of the most used social media in Iran with more than 46 million registered users and 31 million active users.

Instagram has become an effective arena for expressing new and personal narratives of the history of Iran and the world and creating new methods of identification and has provided a vast opportunity to revise collective memory. With the increase in the number of users, social media has become more powerful in analysis, decision-making, political polarization and influencing public opinion due to the collection, recording and analysis of user data or big data. Big data is also used to predict future events, unrest and emerging social movements with the help of algorithmic calculations. Automatic social media algorithms select and prioritize data to present to the user, and by displaying or not displaying, classifying, and creating asymmetry and inequality in access to information, they can potentially prevent users from using all the information available on the network. Also, the need to pay attention to the position of interdisciplinary studies in communication sciences, cultural studies, and media has led the present study to examine the politics of algorithmic memory and its impact on the postmodern discourse of collective memory in Iran.

Materials and Methods

This qualitative research was conducted based on the tradition of cultural studies and using the grounded theory method. Data collection was done through a library method and to ensure the validity and reliability of the research, theoretical and purposive sampling was used until theoretical saturation was reached. Coding was done on sixteen interview texts with relevant experts, whose interview texts have been published in research journals as well as on specialized computer science and communication websites. The interview texts were used as secondary data for data collection. In the open coding stage, 130 codes were extracted using the Glasser and Strauss questioning framework. Then, axial coding was done based on Strauss's coding paradigm.

Causal conditions (information capitalism economy, political control of social media, symbolic power of social media and technical and network causes), contextual conditions (diversity and plurality of media, sources and places of memory in the postmodern social situation). The intervening conditions (ideology and global inequality), the central category (algorithmic memory politics), the strategies of action and interaction (memory of resistance and digital struggle), as well as the consequences of action and interaction (conflict of memories, sense of alienation, and crisis of identity and meaning) were separately identified. The politics of algorithmic memory was identified from the selective coding stage as the main phenomenon of the research and by setting the propositions, the main categories were linked to it. Then, the propositions were expanded in the form of a new theory and expressed as the findings of the research.

Discussion & Result

As one of the most important institutions for the structure of collective memory, social media uses automated algorithms, algorithmic calculations, artificial intelligence, and machine learning to select and aggregate items to be remembered or forgotten.

Therefore, a kind of memory policy called algorithmic memory policy is applied to access the content produced and shared by users on social media. In the postmodern discourse of collective memory, collective memory controlled by state memory policy as well as algorithmic memory policy that is constructed to legitimize power relations and under the rule of ideological values and instrumental rationality will be a disjointed, multiple, and incoherent memory whose collective validity is contested and doubted, except in times of collective disasters and traumatic situations. This in itself creates the basis for the diversity and proliferation of memories and ultimately exacerbates memory conflicts and crises of identity and meaning.

This has paved the way for the spread of all kinds of extremism, cultural particularism, and religious fundamentalism in pursuit of ethnic, racial, sexual, etc. identities, and despite the increase in the production of political content among users, it has led to consumerism and apoliticality.

Conclusion

As automated social media algorithms, based on observability based on the attention economy and machine learning, act as memory policies and apply a kind of content selection policy in presenting content to users. Which content is deleted, made invisible, which content is displayed to which user and how many times, it is crucial that we more carefully examine and research the authenticity of the content presented and not make social networks the only authoritative and reliable source as the narrator of our historical past.

Bibliography

- Story, John. (1400). *Cultural Studies on Popular Culture*. Payandeh, Hossein (7th edition), Tehran: Ageh Publishing. [In Persian]
- Smith, Philip. Riley, Alexander (2015) *Cultural Theory*. Salasi, Mohsen (1st edition), Tehran: Scientific Publishing. [In Persian]
- Plasma, Johann. (2018) *Eyes of the Skin; with an analytical essay on the philosophy of Maurice Merleau-Ponty*.
- Fakhrkandeh, Alireza (3rd edition), Tehran: Cheshme Publishing. [In Persian]
- Haghighi, Shahrokh. (1401) *Transition from Modernity*. (9th edition), Tehran: Ageh Publishing. [In Persian]
- Zokaei, Mohammad Saeed. (1401) *The Art of Conducting Qualitative Research*. (2nd edition), Tehran: Agah Publishing. [In Persian]
- C Woolley, Samuel. N. Howard, Philip. (1400) *Manipulation in Social Media*. Rezaei Samrin, Abbas. Safar Ahang, Rasoul. (First edition), Tehran: Hamshahri Publications. [In Persian]
- Fazli, Nemat A ... (2014) *Cultural History of Modern Iran: Discourses on Discursive Developments in Today's Iran from the Perspective of Cultural Studies*. (First edition), Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- Fakouhi, Naser. (1400) *Culture and New Media*. (First edition), Tehran: Hamshahri Publications. [In Persian]
- Fuchs, Christian. (1400) *Social Media; Critical Reading*. Basrian Jahromi, Hossein. (Second edition), Tehran: Institute for Culture, Art and Communication. [In Persian]
- Golmohammadi, Ahmad. (2014) *Globalization, Culture, Identity*. (Seventh edition), Tehran: Neiman Publishing. [In Persian]
- Manovich, Lev. (2012) *Instagram and Contemporary Image*. Keshavarz, Parasto. (First edition), Tehran: Negah Moasar Publishing. [In Persian]
- Miztal, Barbara. (2019) *Introduction to the Sociology of Memory*. Rasouli, Mohammad. (First edition), Tehran: Tisa Publications. [In Persian]

105 Abstract

Nobel, Safiyeh. (1400) *Repressive algorithms*. Nasiri, Mohammad. (First edition), Tehran: Sad Publishing. [In Persian]

Vard, Glen. (1384) *Postmodernism*. Morshidizadeh, Ali. (First edition), Tehran: Qaseeda Sara Publishing. [In Persian]

Article

Azadi, Mohammad-Hossein. Nik-Go, Saeed. (1398) "Filter bubble and information personalization in social media", *Rasaneh*, Year 30, Issue 4 (Consecutive 117) [In Persian]

Ansari, Baqer. (1401) "Legal study of algorithmic discrimination", *Daaneshe Hoghooghe Omoomi*, Public law knowledge, Year 11, Issue 38, 141-170 [In Persian]

Choub Basti, Heydar. Alivardinia, Akbar. Farzbod, Mohammad-Mahdi. (1397) "Sociology of collective memory; Paradigmatic or non-paradigmatic field of study", *Rahborde Farhang*, Volume 10, Issue 40, 37-70 [In Persian]

Zokaei, Mohammad Saeed. (2012) "Cultural Studies and Memory Studies", *Motaleate Ejtemaie Iran*, Iranian Social Studies, Volume 5, Issue 3 [In Persian]

Zokaei, Mohammad Saeed. Vala, Messiah. (2010) "Memory Politics, Cultural Memory and Cultural Trauma in Contemporary Iranian History", *Motaleate Fareangi ve Ertabatat*, Cultural Studies and Communication, Year 16, Issue 58, 11-33, [In Persian]

doi: 10.22034/jscs.2020.128105.2146

Shamshadi, Amir-Hossein, et al. (2010) "Identifying Components of Dominant Culture in the Instagram Social Network", *Motaleate Resanehaye Novin*, New Media Studies, Year 6, Issue 24, 311-344, [In Persian]

doi: 10.22054/nms.2021.55260.1045

Saremi, Nastern. (2016) "Multiple Histories and Identities", *Herfeh honarmand*, Issue 59 [In Persian]

Gholami, Farzad. (2019) "Internet; Collective Memory and Urban Identity", *jameh, Fareang ve Resaneh*, Society Culture Media, Year 8, Issue 30, 33-49 [In Persian]

Fazli, Nemat-a... Rasouli, Mohammad.(2020) "Memory and Religion in Iran; Developments and Prospects", *Olume Ejtemaei*, Social Sciences, Year 26, Issue 86, 41-77, [In Persian]

doi: 10.22054/qjss.2020.41186.2094

Labafi, Somayeh. Kia, Ali-asghar. Nazarian, Fatemeh.(1401) "Identifying the Effects of Algorithmic Gatekeeping in Media Platforms on the Public Interests of Users", *Pajooheshhaye Ertebati*, Communication Research, Year 29, Issue 2, 43-67, [In Persian]

doi: 10.22082/cr.2022.550749.2327

Feezella Jessica. Wagner John. Conroy Meredit. (2021). Exploring the effects of algorithm-driven news sources on political behavior and polarization. *Computers in Human Behavior*. Volume 116

<https://www.sciencedirect.com/journal/computers-in-human-behavior/vol/116/suppl/C>

Lee Sangwook. Moon Won ki. Sundar Shyam. (2023). When the machine learns from users, is it helping or snooping? **Computers in Human Behavior**. Volume 138

<https://www.sciencedirect.com/journal/computers-in-human-behavior/vol/138/suppl/C>

Oleksy Tomasz. Wnuk Anna. Domaradzka Anna. Maison Dominika. (2023). What shapes our attitudes towards algorithms in urban governance? The role of perceived friendliness and controllability of the city, and human-algorithm cooperation. **Computers in Human Behavior**. Volume 142

<https://www.sciencedirect.com/journal/computers-in-human-behavior/vol/142/suppl/C>

<https://datareportal.com/reports/digital-2024-Iran>

<https://gs.statcounter.com/social-media-stats/all/Iran>

پژوهش کیفی بررسی سیاست حافظه الگوریتمی در سنت مطالعات فرهنگی به روش نظریه مبنایی^۱

رضوان السادات میرمحمدی*

چکیده

اکنون ساختاربندی حافظه جمعی را یکی از مهمترین نهادهای حافظه یعنی رسانه‌های اجتماعی برعهده گرفته‌اند. رسانه‌های اجتماعی به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات ثبت شده از کاربران یا همان کلان داده‌ها، از الگوریتم‌های هوش مصنوعی و یادگیری ماشین استفاده می‌کنند. گزینش‌های الگوریتمی رسانه‌های اجتماعی با طبقه‌بندی، برجسته‌سازی، حذف و ناهمسنگی در میزان مشاهده‌پذیری محتوای کاربران، به مثابه اعمال سیاست حافظه است که به یادآوری و به فراموشی سپاری روایت‌ها را محدود و مشخص می‌کند و با ایجاد شکاف‌های حافظه‌ای سبب فراموشی جمعی و از هم گسیختگی حافظه جمعی می‌گردد. از این‌رو پژوهش میان رشته‌ای حاضر با رویکرد کیفی در سنت مطالعات فرهنگی، به روش نظریه مبنایی و پارادایم کدگذاری اشتراوس، با نمونه‌گیری نظری و هدفمند از متن مصاحبه‌های مورد نظر، رسانه اجتماعی اینستاگرام، مقالات و کتاب‌های مربوط به حافظه جمعی، همچنین مشاهده فعالیت‌ها و رخداد‌های مرتبط تا رسیدن به حد اشباع نظری با هدف بررسی سیاست حافظه الگوریتمی و تاثیر آن بر گفتمان پسامدرن حافظه جمعی در ایران مورد مطالعه و تحقیق قرار گرفته‌است. یافته‌های پژوهش بیان می‌دارد که پدیده محوری با همه مقولات اصلی؛ روابط قدرت، دانش دیجیتال، ایدئولوژی و نابرابری جهانی، حافظه مقاومت و بحران هویت و معنا، در وضعیت اجتماعی پسامدرن در ارتباط می‌باشد.

* مهندسی کامپیوتر، مهندسی کامپیوتر، کارشناسی ارشد علوم ارتباطات - مطالعات فرهنگی و رسانه، گروه علوم ارتباطات، دانشکده علوم انسانی، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی واحد

اراک، اراک، ایران، MirmohammadiRezvan@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۶

کلیدواژه‌ها: سیاست حافظه الگوریتمی، گفتمان پسامدرن حافظه جمعی، مطالعات فرهنگی، روش نظریه مبنایی، الگوریتم‌های هوش مصنوعی، رسانه‌های اجتماع.

۱. مقدمه

اگرچه پیشتر این مطبوعات بودند که بواسطه تکرار تصاویر و یادآوری وقایع گذشته، بخش معینی از گذشته مشترک را برجسته‌سازی می‌کردند، به حافظه جمعی می‌افزودند و هویت ملی را شکل می‌دادند، در حال حاضر حافظه جمعی به عنوان عنصر هویت بخش جوامع و گروه‌های اجتماعی، از خلال سایت‌ها، پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی و میانجی‌های تصویری رسانه‌ای و شبکه‌ای بر ساخته می‌شود.

تصاویر و عکس‌ها به عنوان تکنولوژی‌های حافظه عمل می‌کنند، هم منجر به یادآوری می‌شوند و هم بر اثر آنچه که در تصویر روایت نمی‌شود، سبب فراموشی می‌گردند. به واسطه عکس‌ها، گذشته می‌تواند ساخته شود و در زمان حال جای گیرد. عکس‌ها می‌توانند خاطرات را خلق کنند، در آنها مداخله کنند و آنها را مخدوش سازند. (استارکین، ۱۹۹۹)

عکس‌ها به طور مؤثر در به یادآوری و فراخوانی اتفاقات گذشته کمک می‌کنند. (زلایزر، ۲۰۰۲) لندزبرگ در کتاب حافظه مصنوعی، بیان می‌کند که: "تکنولوژی‌های جدید همراه با ظهور فرهنگ توده‌ی کالایی شده، شکل‌های قدیمی‌تر حافظه را از طریق ایجاد جریان بی‌سابقه از تصاویر و روایت در مورد گذشته، تغییر داده‌است." (لندزبرگ، ۲۰۰۴) تمرکز پژوهش حاضر بر رسانه اجتماعی اینستاگرام است. رسانه‌ای تصویر محور که توسط میلیون‌ها کاربر، در صدها روش و با مقاصد مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد. رسانه‌ای که به بیان لومانوویچ، نظریه پرداز برجسته فرهنگ دیجیتال و مدیر آزمایشگاه تجزیه و تحلیل فرهنگی در دانشگاه نیویورک، رسانه‌ای است که می‌توان آن را نقطه عطفی در تاریخ تکامل رسانه‌های مدرن به شمار آورد. (کشاورز، ۱۴۰۱)

بر اساس آمار وب سایت معتبر دیتاریپورتال (datareportal.com) در سال ۲۰۲۴ تعداد کاربران اینترنت در ایران ۷۳.۱۴ میلیون نفر برآورد شده و به ضریب نفوذ ۸۱.۷ درصد رسیده است. در این میان، رسانه اجتماعی اینستاگرام با بیش از ۴۶ میلیون نفر کاربر ثبت نامی و ۳۱ میلیون نفر کاربر فعال، در بین رسانه‌های اجتماعی پرکاربرد در ایران، در صدر فهرست قرار دارد. همچنین مطابق پایگاه آماری است‌کانتر (statcounter.com)، تا نوامبر

۲۰۲۴، اینستاگرام در ایران با ۵۶.۷۵ درصد کاربر فعال، در میان رسانه های اجتماعی، پیشرو بوده است.

سهولت دسترسی به بستری مناسب جهت ارتباط دو سویه و مجهز به امکانات متنوع و جذاب برای کاربران، اینستاگرام را به عرصه ای کارآمد برای بیان روایت های شخصی و جدید، از تاریخ ایران و جهان و بر ساخت شیوه های تازه ای از هویت یابی فردی و جمعی کاربران ایرانی مبدل نموده، امکان بازاریابی و بازاریابی در حافظه جمعی ایرانیان را به صورت گسترده مهیا کرده است. با افزایش روزافزون تعداد کاربران رسانه های اجتماعی، به دلیل جمع آوری، ثبت، تحلیل و نگهداری داده های تعاملات، علاقه مندی ها، رفتار مصرف محتوا و محتوای تولید شده ی کاربران و به عبارتی دسترسی به کلان داده ها، شاهد قدرتمندتر شدن این رسانه ها در تحلیل، تصمیم گیری، قطبی سازی سیاسی و تاثیر بر افکار عمومی هستیم؛ کلان داده هایی که به کمک محاسبات الگوریتمی، برای پیش بینی وقایع آینده، ناآرامی ها و جنبش های نوظهور اجتماعی نیز مورد استفاده قرار می گیرند. الگوریتم های خودکار رسانه های اجتماعی، داده ها را برای ارائه به کاربر، گزینش و اولویت بندی می کنند و با نمایش یا عدم نمایش، طبقه بندی کردن و ایجاد ناهمسنگی و نابرابری در دسترسی به اطلاعات، به صورت بالقوه می توانند مانع بهره برداری کاربران از همه اطلاعات موجود در شبکه شوند.

رسانه های اجتماعی با قدرت محاسبات و مداخله های الگوریتمی، انتشار و شیوه بازنمایی رویدادها و روایت ها را دروازه بانی می کنند؛ الگوریتم ها به عنوان دروازه بان تصمیم می گیرند که کاربران چه محتوایی را ببینند و بخوانند یا چه محتوایی به آنان نمایش داده نشود. (لبافی، کیا و نظریان، ۱۴۰۱)

همچنین الگوریتم ها در جهت تحقق انباشت سرمایه، اطلاعات مربوط به الگوی رفتاری کاربران در محیط پلتفرم را به صاحبان شرکت های تبلیغاتی می فروشند. الگوریتم های پیچیده تر و کارآمدتر به معنای افزایش مدت زمان نگهداشتن کاربر در محیط پلتفرم، نمایش آگهی بیشتر و پیش بینی رفتار بعدی کاربر است. به این ترتیب از آنجا که کاربران، کلان داده، الگوریتم و آنچه در رسانه های اجتماعی در حال وقوع است را بی خطر و بی طرف می دانند و نیز ضرورت توجه به جایگاه مطالعات میان رشته ای در علوم ارتباطات، مطالعات فرهنگی و رسانه، پژوهش حاضر به بررسی سیاست حافظه الگوریتمی و تاثیر آن بر گفتمان

پسامدرن حافظه جمعی در ایران پرداخته‌است تا با تاباندن اندک نوری، زوایای تاریک مسئله را روشن سازد.

۲. ادبیات پژوهش

از آنجا که "هنگام ارائه برای دانشجویان، داور، مخاطب یا حتی خواننده غیرمتخصص، آنها باید متوجه شوند که محقق در چه حوزه مطالعاتی قرار دارد و به دنبال چه چیزی است" (ذکایی، ۱۴۰۱)، ابتدا فضای مفهومی مورد نیاز را مورد بررسی قرار می‌دهیم و سپس به پیشینه و مرور ادبیات پژوهش خواهیم پرداخت.

۱.۲ مفاهیم کلیدی

۱.۱.۲ گفتمان پسامدرن حافظه جمعی

حافظه جمعی در یک جامعه به عنوان جزئی از دستگاه معنا ساز فرهنگ (شوارتز، ۲۰۰۰) و فرایند فعالی از معناسازی در طول زمان (اولیک و لوی، ۱۹۹۷) قلمداد می‌شود. حافظه جمعی، بیان تجربه ای جمعی است که به یک گروه، هویت می‌بخشد، به آن حسی از گذشته اعطا نموده، آرمان‌ها و آرزوهای آنها را برای آینده تعریف می‌کند. (فترس و ویکام، ۱۹۹۲) در بررسی حافظه جمعی در ایران می‌توان آن را از منظر فوکویی به گفتمان سستی یا پیشامدرن، گفتمان مدرن و گفتمان پسامدرن، صورتبندی کرد. (فاضلی، ۱۳۹۹) در هر دوره تاریخی، شیوه نگهداشت، انتقال و سازماندهی حافظه و خاطره جمعی متفاوت است؛ در دوره پیشامدرن سنت‌های شفاهی و خاطرات نسلی و در گفتمان مدرن، نوشتار و چاپ در شکل دهی به حافظه جمعی ایرانیان موثر بودند. با پیدایش تکنولوژی‌های حافظه، همانند دوربین‌های عکاسی و فیلمبرداری، سینما و تلویزیون، منابع بیشتری برای خلق روایت‌های جهت داده‌شده و برساخته از گذشته و نیز تجهیزات بیشتری جهت به یادآوری گذشته فراهم شد. همین امر زمینه را برای اعمال گسترده‌تر سیاست‌های حافظه‌ای مهیا نمود. با ظهور اینترنت و به تبع آن دسترسی به منابع دانش متنوع و متعدد ارتباطی، سرویس دهندگان وبلاگ، وبلاگ‌ها، صفحات شخصی و بلاگرها، که امکان ثبت خاطرات و به اشتراک‌گذاری آن‌ها با سایر افراد را فراهم می‌آوردند، بستر مناسبی برای به یادآورده شدن گروه‌های در حاشیه مانده و صداهای کمتر شنیده شده، در اختیار توده مردم گذاشته شد. در

نتیجه منابع و مکان‌های حافظه نیز متکثر شد؛ این تنوع و تکثر بویژه با دسترسی گسترده عموم مردم به پلتفرم‌های شبکه‌ها و رسانه‌های اجتماعی و اهمیت یافتن عاملیت در ساختارهای اجتماعی تشدید گردید. در این دوره که به عنوان گفتمان پسامدرن حافظه جمعی شناخته می‌شود، دانش و آگاهی ما از گذشته‌ای مشترک، بوسیله رسانه‌های ارتباطی دیجیتال و بطور خاص از طریق تعاملات با پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی و از میان نظام نشانه‌ها (حجم بالای تصاویر، ویدیوها، ایموجی‌ها، استیکرها و...)، گزینش، برجسته‌سازی، ساختاربندی و منظم می‌شود. "دوره‌ای که در آن تصاویر بر روایت سیطره یافته‌است." (اسمیت، ۲۰۱۵) در واقع "ما اکنون در یک جامعه نشانه‌ای زندگی می‌کنیم؛ مفهوم واقعیت، تحت تهاجم قرار گرفته‌است. تصویرها و مضحکه‌ها، جای روایت‌ها و تاریخ را به عنوان مختصات زندگی فرهنگی گرفته‌اند." (لش، ۱۹۹۳) اکنون با دو نوع متمایز پسامدرنیسم روبرو هستیم؛ این دو نوع عبارتند از: پسامدرنیسم وهمی و ارگانیک. پسامدرنیسم وهمی، به درک مرسوم مفهوم پسامدرن، اطلاق می‌شود. این نوع پسامدرنیسم، با بازی، شبیه‌سازی، مصرف‌گرایی فردی و سطحی بودن سر و کار دارد. ولی پسامدرنیسم ارگانیک با پیدایش جنبش‌های نوپدید اجتماعی، از جمله جنبش‌های زنان، جنبش‌های محیط زیستی و غیره، همراه است. (لش و اوری، ۱۹۹۳) وجه بارز گفتمان پسامدرن حافظه جمعی، کنترل دستیابی ما به روایت‌ها و آگاهی ما از گذشته مشترک و به تبع آن شکل‌دهی و ساختاربندی حافظه جمعی از طریق مواجهه مدام با انبوه نشانه‌های تصویری رسانه‌ای تحت تاثیر نظارت و کنترل الگوریتمی رسانه‌های اجتماعی است.

۲.۱.۲ رسانه‌های اجتماعی

رسانه‌های اجتماعی با تولید و به اشتراک گذاری حجم بالای اطلاعات توسط کاربران، قدرت زیادی در جمع‌آوری، ذخیره‌سازی و تحلیل داده‌های انبوه یا کلان‌داده‌ها یافته‌اند. "رسانه‌های اجتماعی کلان‌داده‌ها را با اهداف تبلیغاتی به فروش می‌گذارند؛ آنها در واقع بزرگترین آرانس‌های تبلیغاتی در جهان هستند که به عنوان مجموعه کلان‌داده‌ها و ماشین‌های فروش کالاهای تجاری عمل می‌کنند." (فوکس، ۲۰۲۰) "کلان‌داده‌ها نشان‌دهنده ترکیبی از سرمایه داری نظارتی و دولت نظارتی هستند که آنها را مجموعه اطلاعات نظامی می‌نامند." (مسکو، ۲۰۱۴) ابزار مورد استفاده در این مسیر، هوش مصنوعی، یادگیری ماشین و الگوریتم است.

۳.۱.۲ هوش مصنوعی، یادگیری ماشین و الگوریتم

هوش مصنوعی بعنوان شاخه‌ای گسترده از علوم کامپیوتر، قابلیت‌های ماشین است که تلاش می‌کند رفتار یک سیستم کامپیوتری را به الگوهای رفتاری انسان از جمله حل مسئله، یادگیری، استدلال منطقی و درک، نزدیک‌تر کند. پردازش زبان طبیعی، برنامه‌ریزی و بهینه‌سازی، رباتیک، بینایی ماشین، تبدیل گفتار به متن و متن به گفتار، سیستم‌های خبره، تحلیل پیشگویانه، ترجمه، دسته‌بندی و خوشه‌بندی، استخراج اطلاعات، یادگیری ماشین و یادگیری عمیق از زیرمجموعه‌های هوش مصنوعی محسوب می‌شوند. یادگیری ماشین، این امکان را به ماشین می‌دهد تا از مجموعه مشاهده‌ها، آزمون و خطاها و تجربیاتی که در مراحل حل مسئله بدست می‌آورد، الگوسازی نموده و آموزش ببیند. سیستم‌های بینایی ماشین که با دقتی بسیار بالا، ورودی‌های تصویری را پردازش می‌کنند، سیستم‌های پیش‌بینی‌کننده که وقوع حوادث و رخدادها را پیش‌بینی می‌کنند، سیستم‌های پردازش زبان طبیعی که می‌توانند گفتار و متن را در کوتاه‌ترین زمان ممکن درک نمایند و نیز سیستم‌های بهینه‌سازی جستجو و بازیابی اطلاعات، همگی مبتنی بر یادگیری ماشین و یادگیری عمیق عمل می‌کنند. یادگیری عمیق زیرشاخه‌ای از یادگیری ماشین در هوش مصنوعی است که به تقلید عملکرد مغز انسان در پردازش اطلاعات و تصمیم‌گیری با خلق الگوها می‌پردازد. الگوریتم‌های با نظارت، بدون نظارت و تقویتی (که با آزمون و خطا کار می‌کنند) از جمله الگوریتم‌هایی هستند که به یادگیری ماشین منتج می‌شوند. الگوریتم‌ها، به مجموعه‌ای از دستورالعمل‌ها اطلاق می‌شود که برای حل یک یا چند مسئله، طراحی شده‌اند، آن‌ها داده‌های ورودی را بر اساس محاسباتی خاص به یک خروجی مشخص تبدیل می‌کنند. الگوریتم‌ها، با استفاده از محاسبات ریاضی و روش‌های "بهینه‌سازی، جمع‌آوری، ترکیب، متمایز کردن، مرتب‌سازی، طبقه‌بندی، استنباط، انتخاب و اولویت‌بندی؛ پیش‌بینی، توصیه و تصمیم‌گیری را انجام می‌دهند." (انصاری، ۱۴۰۱) بدین ترتیب اگر داده‌های ورودی، تبعیض‌آمیز، با سوگیری، آمیخته با ایدئولوژی، تحت سلطه روابط قدرت و یا همراه با مشکلی در برنامه نویسی باشند، نتایجی که از الگوریتم منتج می‌شود، تبعیض‌آمیز، دارای سوگیری، غیرمنصفانه، مبهم، غیرمنطقی، غیردموکراتیک و تهدیدکننده دموکراسی خواهد بود؛ این الگوریتم‌ها، به بازتولید و تشدید سوگیری‌ها و تبعیض‌های اجتماعی رایج در جامعه می‌پردازند. الگوریتم‌هایی که در اولویت دهی به افراد؛ زنان، مهاجران و رنگین پوستان را در مرتبه‌های پایین‌تری قرار می‌دهند و حاوی سوگیری‌های جنسیتی، قومی و

نژادی‌اند، از این دسته‌اند. همچنین ممکن است داده‌های ورودی به صورت کافی و درست به الگوریتم داده شوند اما در سیستم‌های الگوریتمی مبتنی بر یادگیری ماشین به این سبب که ممکن است یادگیری، تازه شروع شده باشد و به تبع آن، شکاف داده‌ای رخ دهد، الگوریتم بر اساس داده‌های اندک، تصمیم‌گیری کند، در نتیجه خروجی الگوریتم، منصفانه و منطقی نخواهد بود. و یا از آنجا که همه افراد جامعه در فضای رسانه‌های اجتماعی حضور ندارند در چنین شرایطی نیز داده‌های ورودی الگوریتم، به دلیل عدم دسترسی یا عدم تسلط افراد به رسانه اجتماعی (به دلایل اقتصادی، اجتماعی، ساختاری، قومی و زبانی)، داده‌های افراد به حاشیه رانده شده و یا محتاط در افشای اطلاعات شخصی خود، در مجموعه داده، حضور نخواهند داشت (انصاری، ۱۴۰۱)، در نتیجه داده‌های ورودی به الگوریتم، ناکافی و ناقص بوده و داده‌ها نمی‌توانند نماینده همه اعضای یک طبقه یا گروه باشند؛ نتایج این تصمیم‌گیری الگوریتمی نیز از آنجا که خصلت‌های گروه خاصی را به سایر گروه‌ها نسبت می‌دهد، زمینه ساز بروز تبعیض الگوریتمی خواهد بود. (ونر، ۲۰۲۰)

۴.۱.۲ حباب فیلتر

الگوریتم‌های توصیه‌گر براساس کلیک، سابقه مرور، سابقه جستجو و موقعیت مکانی کاربر، پیش‌بینی می‌کنند که کاربر به کدام محتوا، صفحات و گروه‌ها علاقه‌مند است. بدین ترتیب الگوریتم‌های توصیه‌گر، کاربران را با محتوای ثابت و افراد همفکر ارتباط می‌دهند. این مسئله بخصوص در هنگام موضع‌گیری‌های سیاسی و جهت‌دهی به افکار عمومی، تشدید می‌شود. در نتیجه، عدم تنوع در اطلاعات قابل مشاهده، سبب انزوای فکری کاربر می‌شود و کاربر در یک فضای اطلاعاتی محدود، محبوس می‌گردد. این امر زمینه را برای بروز افکار افراطی فراهم می‌کند؛ این پدیده را حباب فیلتر می‌نامند. این حالت را می‌توان در مورد هشتگ‌هایی که به تعداد انبوه منتشر می‌شوند و به اصطلاح ترند می‌شوند نیز مشاهده کرد، هشتگ‌های ترند شده سایر هشتگ‌ها را به حاشیه می‌رانند تا عملاً به ما بگویند که به چه و چطور باید بیندیشیم. هم‌چنانکه گیتلین در تشریح نظریه دستورالعمل‌سازی خود استدلال می‌کند که: رسانه‌ها برای این قدرتمندند که می‌توانند برخی از قضایا را مهم جلوه دهند و برخی دیگر را به حاشیه برانند و نادیده بگیرند. رسانه‌ها از طریق عادی، مورد انتظار، متعارف، ناگزیر و پرسش‌ناپذیر جلوه دادن نظام سیاسی، قادرند که یک سامان ساختاری گسترده‌تر را بر جامعه تحمیل کنند. (گیتلین، ۲۰۰۱) در نتیجه الگوریتم‌های شخصی‌سازی و

توصیه‌گر رسانه‌های اجتماعی می‌توانند با القاء توهم اجماع گسترده، تشدید دیدگاه‌های افراطی، تعصب، جانبداری و ایجاد علاقه عمومی به موضوعات خاص در تغییر و جهت‌دهی به افکار عمومی کاربران موثر باشند. (لایزر، ۲۰۱۵) به این ترتیب کاربر در حباب‌هایی که با نگرش او همخوانی دارند، محبوس می‌شود، در نتیجه امکان برخورداری از نتایجی که با دیدگاه‌های وی مغایرت دارند را از دست می‌دهد چرا که حباب فیلتر همواره بخش کوچکی از محتوا (اخبار، رویدادهای سیاسی، حقایق و روایت‌های تاریخی) را برای کاربران قابل مشاهده می‌سازد. افزایش وقوع تنش‌ها، افراطی‌گری و بروز جنبش‌های خاص گرایانه قومی، جنسیتی، نژادی، دینی، گياهخواری و... را می‌توان از جمله پیامدها و نتایج الگوریتم‌های شخص‌سازی، توصیه‌گر و حباب فیلتر به شمار آورد.

۳. پیشینه پژوهش

مفهوم حافظه از قرن نوزدهم مورد توجه مراکز علمی و تحقیقاتی قرار گرفت و دورکیم نخستین کسی بود که میان حافظه و نظم اجتماعی پیوند برقرار کرد. اما تاسیس مطالعات حافظه را باید به تحقیقات موريس هالبواکس در اوایل قرن بیستم نسبت داد. هالبواکس به پیروی از دورکیم، برای اولین بار مفهوم حافظه جمعی را مطرح نمود. پس از آن اندیشمندان زیادی از جمله فوکو با مفهوم ضدحافظه (فوکو، ۱۹۷۷)، هابزباوم و رینجر با کتاب ابداع سنت (هابزباوم و رینجر، ۱۹۸۳) و مرکز مطالعات فرهنگی معاصر بیرمنگام با تمرکز بر حافظه مردمی (پاسیرینی، ۱۹۸۷) این حوزه را گسترش دادند. سپس از خلال تحقیقاتی چون واترگیت در حافظه آمریکایی (شادسون، ۱۹۹۲)، افسانه هولوکاست در سیاست آلمانی (اولیک و لوی، ۱۹۹۷) آبراهام لینکلن و ساختن حافظه ملی (شوارتز، ۲۰۰۰)، اسکادسون، ریکور، میزتال و دیگران با مطرح نمودن رویکرد پویایی حافظه، سبب شده‌اند این تحقیقات تا به امروز به حیات خود ادامه دهد. با این حال مطالعات حافظه جمعی در ایران، از عمری طولانی برخوردار نیست. مطالعات حافظه، حوزه‌ای بسیار میان رشته‌ای است، از سوی دیگر رسانه‌های اجتماعی و توجه به ساز و کار فنی و الگوریتم‌های خودکار آن نیز، علاوه بر میان رشته‌ای بودن، به جهت تازگی و قرار گرفتن در تقاطع حوزه‌های ارتباطات، علوم سیاسی، علوم اجتماعی و علوم کامپیوتر، بسیار کم مورد تحقیق و پژوهش قرار گرفته‌است. منابع مرتبط اندکی نیز به زبان فارسی ترجمه شده‌است که از جمله می‌توان به درآمدی بر جامعه‌شناسی حافظه نوشته باربارا میزتال (رسولی، ۱۳۹۹) اشاره نمود.

عمده پژوهش‌های انجام شده در این حوزه، حافظه جمعی را عامل تداوم و همبستگی اجتماعی دانسته‌اند. در پژوهشی که با کمک دو روش تحلیل گفتمان فوکویی و مردم‌نگاری انتقادی، در پی بررسی سیاست حافظه در ایران انجام شده‌است، یافته‌های پژوهش بیان می‌دارد که: "اصرار جهت یادآوری گزینشی از تاریخ، به آفرینش وسواس‌های حافظه‌ای انجامیده‌است." (ذکایی و والا، ۱۳۹۸)

پژوهشگران دیگر نیز که در پی بررسی رابطه میان حافظه جمعی و رسانه‌های اجتماعی بوده‌اند، بیان می‌کنند که: "فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی، ارتباطات جهانی" و رسانه‌های اجتماعی، مفاهیم حوزه حافظه جمعی را تغییر داده‌اند. چرا که اکنون بخش بزرگی از دریافت و ادراک ما از جهان پیرامونمان به واسطه رسانه‌ها و انبوه تصاویر ارائه شده توسط آنها محقق می‌گردد. (عبدی، ۱۳۹۸)

پژوهش‌های انجام شده در ایران در زمینه الگوریتم‌های خودکار رسانه‌های اجتماعی، هر چند اندک اما بسیار کارآمدند. نتایج پژوهشی که با هدف "شناسایی تأثیرات دروازه‌بانی الگوریتمی در پلتفرم‌های رسانه‌ای بر منافع عمومی کاربران در زمینه‌ای ایرانی (پلتفرم و کاربر ایرانی)" با بهره‌گیری از رویکرد کیفی و روش تحلیل تم صورت گرفته، بیان می‌کند که:

تأثیر دروازه‌بانی الگوریتمی در پلتفرم‌ها بر منافع کاربران، در سه بعد کلی مسائل مرتبط با آزادی بیان، حریم خصوصی کاربران و تأثیرات سیاسی - اجتماعی پلتفرم‌ها قابل طبقه‌بندی است. نتایج همچنین نشان می‌دهد که زمینه ایرانی دروازه‌بانی در پلتفرم‌ها، برای تأثیرات سیاسی و اجتماعی است، هرچند برای تأثیرات اقتصادی چنین به نظر نمی‌رسد. (لبافی، کیا و نظریان، ۱۴۰۱)

بررسی مطالعه حقوقی تبعیض الگوریتمی نیز علل ناشی از داده‌های ورودی، شیوه طراحی و نحوه عملکرد را برای تبعیض‌های الگوریتمی شناسایی کرده‌است. (انصاری، ۱۴۰۱) "حباب فیلتر و شخصی سازی اطلاعات در رسانه‌های اجتماعی" نیز از جمله پژوهش‌هایی است که "با بررسی منابع علمی موجود، به معرفی نظریه حباب فیلتر و تأثیر آن بر تشدید قطبی‌سازی جوامع و افزایش مصرف اخبار جعلی" پرداخته‌است. (آزادی و نیک گو، ۱۳۹۸).

در بررسی پیشینه پژوهش‌های خارجی، عمده مباحث بر قطبی‌سازی و دستکاری افکار عمومی معطوف است، اما نسبت به منابع داخلی، بطور گسترده‌تر و از زوایای بیشتری به

موضوع پرداخته شده است. بررسی حباب فیلتر و اخبار جعلی، از نظر اهمیت و تاثیرگذاری، الگوریتم‌ها را در کنار عوامل خارجی و نگرانی‌های اقتصادی قرار می‌دهد. (دیفرانزو و گارسیا، ۲۰۱۷) راهبردهای مقابله با حباب فیلتر در شبکه‌های اجتماعی نیز بر آگاهی کاربران و روش‌های برون‌رفت از حباب فیلتر تاکید نموده است. (بورباخ و همکاران، ۲۰۱۹) یافته‌های پژوهش اثرات منابع خبری الگوریتم محور بر رفتار سیاسی و قطبی‌سازی، نقش آن‌ها را با سطوح بالاتر مشارکت سیاسی مرتبط دانسته‌اند. (کانرویب، فیزلا و واگنر، ۲۰۲۱) همچنین پژوهشی دیگر با عنوان فرهنگ الگوریتمی (استریفاس، ۲۰۲۳) که نتایج آن در کتابی به همین عنوان توسط انتشارات دانشگاه کلمبیا به چاپ رسیده است و گرایش کلیدی در حال ظهور را استفاده از الگوریتم‌ها در تولید فرهنگی می‌داند، از جمله پیشینه پژوهش‌های خارجی‌اند.

بررسی پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی نشان می‌دهد که پژوهش حاضر به جهت بررسی میان رشته‌ای موضوع با بهره‌گیری از رویکرد سنت مطالعات فرهنگی، در شناسایی و مفهوم‌سازی «سیاست حافظه الگوریتمی» واجد نوآوری و از جمله تازه‌های تحقیق می‌باشد و پیش از این در پژوهش‌های پیشین، تاثیرات الگوریتم‌های رسانه‌های اجتماعی بر حافظه جمعی، مورد تحقیق و پژوهش قرار نگرفته است.

۴. مدل مفهومی پژوهش

"هر پژوهشی به بستر، لنگرگاه و مبنایی مفهومی نیاز دارد که بدون ارائه پیشینه و تکیه بر سنت‌های نظری ممکن نیست." (ذکایی، ۱۴۰۱) در فرآیند انجام پژوهش کیفی، محقق باید از زاویه‌ای تازه به موضوع تحقیق بنگرد؛ به گونه‌ای که گویی برای اولین بار به آن نگریسته است، با این حال در مراحل مختلف انجام پژوهش خود، از مرور نظریات و مباحث نظری مرتبط با موضوع خود بی‌نیاز نیست. چه در هنگام انتخاب موضوعی بکر و خلاقانه برای آنکه از دوباره کاری و در نهایت خلق نظریه‌ای تکراری پرهیزد و چه در هنگام کدگذاری‌های باز، محوری و انتخابی که نیازمند قدرت تحلیلی محقق است. این امر بخصوص در انجام پژوهش‌های میان رشته‌ای بسیار حائز اهمیت است تا با اشراف بر نظریات موجود و متنوع، نظریه جدید حاصل از یافته‌های پژوهش را به گونه‌ای مستند و معتبر، بسط و ارائه دهد. از این رو در پژوهش حاضر علاوه بر تاکید بر بررسی چرایی و چرایی موضوع، چشم‌اندازی کلی به مهمترین نظریات مرتبط با موضوع خود نیز

پژوهش کیفی بررسی سیاست حافظه الگوریتمی ... (رضوان السادات میرمحمدی) ۱۱۷

داشته‌ایم. "مطابق دیدگاه فوکو در سنت مطالعات فرهنگی، گفتمان تعیین می‌کند که درباره یک متن خاص، چه می‌توان گفت و چه نمی‌توان گفت." (فوکو، ۱۹۷۲)

معنا در انواع گفتمان ساخته می‌شود و به علاوه در گفتمان است که قدرت، دانش را به وجود می‌آورد. قدرت و دانش به نحوی مستقیم مستلزم یکدیگرند و هیچ مناسبات قدرتی وجود ندارد مگر اینکه متناظر با آن مناسبات، حوزه‌ای از دانش نیز تشکیل شود؛ هر دانشی مستلزم این است که همزمان مناسبات قدرت نیز شکل بگیرند (فوکو، ۱۹۷۹)

"روابط قدرت به بیان فوکو نظام‌های حقیقت را شکل می‌دهند. این نظام‌ها سپس به مرجعی برای نحوه تفکر و رفتار ما تبدیل می‌گردند." (فوکو، ۲۰۰۱)

مطالعات فرهنگی به پیروی از فوکو در پی کشف این موضوع است که، مردان و زنان چگونه از طریق تولید حقیقت، بر خویشتن و دیگران حکم می‌رانند؟ به این ترتیب به بیان فوکو باید توصیف اثرات قدرت در چارچوبی سلبی را به طور قطع کنار بگذاریم؛ یعنی دیگر نگوییم که: قدرت طرد می‌کند، سرکوب می‌کند، سانسور می‌کند، زیر نقاب می‌پوشاند یا پنهان می‌سازد. در واقع قدرت چیزی را تولید می‌کند؛ واقعیت را می‌سازد و قلمروهایی از اُبژه‌ها و آیین‌های حقیقت را ایجاد می‌کند. (فوکو، ۱۹۷۹)

مشخص‌ترین وجه نظری رویکرد مطالعات فرهنگی، قرائت تولیدات رسانه‌ای به عنوان متن است. بدین ترتیب اگر رسانه اجتماعی را به عنوان یک متن در نظر بگیریم،

آنگاه این متن، رفتارها و ساختارهای نهادی و شکل‌های پیچیده‌ای از کنشگری آن‌ها، شرایط فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و همچنین جریان‌های خاصی از قدرت و دانش را شامل می‌گردد. از این رو در پژوهش حاضر و با تکیه بر سنت مطالعات فرهنگی، رسانه اجتماعی را به مثابه یک متن نگریسته‌ایم. طیف گسترده کاربران با تنوع سنی، جنسی، جغرافیایی، با نگرش‌ها، باورها و خصوصیات روانی و جسمی متفاوت، شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گوناگون که رسانه اجتماعی را به دلایل مختلفی از سرگرمی، کنجکاوی، خود ابرازگری، رهایی از جبر هویتی، تا تولید محتوای بازاریابی، راه اندازی کسب و کارهای آنلاین، آموزش، تعاملات فردی و گروهی و مقاومت مدنی به کار می‌گیرند، رسانه اجتماعی را متنی واجد چندین ویژگی متنوع و متکثر می‌سازد. همچنین از آنجا که رسانه‌های اجتماعی به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای حافظه جمعی، ابزار بسیار قدرتمند در نظم بخشیدن به آگاهی ما درباره گذشته اند، در بررسی حافظه جمعی برای آنکه بتوانیم در مورد چیستی و چرایی موضوع

تحقیق، سوالات موشکافانه‌تری بپرسیم و در نهایت مدل مفهومی پژوهش را شکل دهیم، همزمان به بررسی رویکرد نظری حافظه حال‌گرا یا همان نظریه سیاست حافظه یا ابداع سنت‌ها پرداختیم. سنت‌های ابداع شده به عنوان ابزارهای اعمال قدرت به کار می‌روند تا از این طریق، نهادها را تثبیت کنند و یا مشروعیت ببخشند، انسجام اجتماعی را نمادپردازی کنند و افراد را در راستای نظم موجود، اجتماعی سازند. (هابزباوم و رینجر، ۱۹۸۳)

در سیاست حافظه، گذشته با اهداف خاصی، در زمان حال بازسازی و آموخته می‌شود. (اولیک، ۱۹۹۹) در جریان اعمال سیاست‌های حافظه‌ای در کنار بخش کوچکی که به یادآورده و روایت می‌شود، همواره بخش بزرگتری از حقیقت، به فراموشخانه‌های تاریخ سپرده می‌شود. در این نظریه، ابداع سنت در یک معنای وسیع به عنوان امری برنامه‌ریزی شده و نه درونی و خودجوش تعریف می‌شود. (هابزباوم و رینجر، ۱۹۸۳).

۵. روش‌شناسی پژوهش

اغلب زمانی نظریه‌مبنایی به عنوان روشی برای پاسخ مسئله استفاده می‌شود که درباره سوال مورد نظر، اطلاعات کافی در اختیار نیست و دانش تجربی موجود، امکان فهم دقیق و قابل اتکا از حوزه مورد پژوهش را فراهم نکرده‌است. از این رو هنگامی که مناقشه‌های نظری بر سر یک مسئله به واسطه ابعاد، ویژگی‌ها و محیط آن زیاد است یا سویه‌های متفاوتی از تجارب انسانی را به نمایش می‌گذارد برای مثال: به واسطه تغییرات سریع اجتماعی، فرهنگی و تکنولوژیک، به کارگیری نظریه‌مبنایی کاربرد بیشتری دارد. (ذکایی، ۱۴۰۱)

به همین دلیل از آنجایی که ادبیات پژوهشی حوزه مورد تحقیق، از غنای لازم برخوردار نبود و نیز دسترسی مستقیم و بی واسطه به نخبان و پژوهشگران علوم دهه‌ها نگردید، تعداد ۱۶ متن تخصصی و مصاحبه‌های انجام شده با متخصصان مربوطه (داخلی و خارجی) که متن مصاحبه آنها در مجلات و ژورنال‌های پژوهشی و نیز در وب سایت‌ها و پایگاه‌های اینترنتی تخصصی حوزه علوم کامپیوتر و ارتباطات منتشر شده بود و نیز مشاهده فرایندها و رخدادهای اینستاگرام و مطالعه قوانین و عملکرد الگوریتم‌های آن، جهت گردآوری اطلاعات، مورد استفاده قرار گرفت و سپس کدگذاری بر روی آنها انجام شد؛ چرا که نظریه‌مبنایی از نظر نوع داده، می‌تواند دامنه متنوعی از داده‌ها را اعم از اطلاعات بدست آمده از

مصاحبه‌ها، یادداشت‌ها، داده‌های تصویری و کلامی، اسناد و... را دربرگیرد. همانطور که پیشتر گفته شد در پژوهش حاضر به دلیل پیچیدگی، تازگی موضوع، محدودیت زمانی و عدم دسترسی مستقیم به افراد متخصص، از متن مصاحبه‌ها، به عنوان داده‌های ثانویه جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. در انتخاب مصاحبه‌ها و مقالات، اعتبار منبع اولیه، درجه علمی و دانش تخصصی مصاحبه شونده و نیز ژورنال، پایگاه اینترنتی و سازمانی که آنرا منتشر نموده، بسیار حائز اهمیت بود. در حقیقت این داده‌های ثانویه، به عنوان داده‌های اولیه، مجدد جمع‌آوری و در فرآیند تجزیه و تحلیل مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین از آنجا که "گلاسز مرور منابع را در نقش داده‌ها برای مقایسه دائم حائز اهمیت می‌داند." (بیرکز و میلز، ۲۰۱۱) همزمان نیز خوانش منابع معتبر و دست اول در حوزه مطالعات حافظه جمعی و رسانه‌های اجتماعی انجام گرفت که این امر در تولید حساسیت نظری و فراهم آوردن اطلاعات جامع‌تر و در نهایت به کفایت رسیدن داده‌های جمع‌آوری شده جهت تحلیل و ارائه گزارش پایانی بسیار موثر بود.

بدین ترتیب برای افزایش اعتبار پژوهش در روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای، کلیه منابع موجود و در دسترس، با کمک ابزارهای گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر، نمونه‌گیری نظری و هدفمند از متن مصاحبه‌های مورد نظر، رسانه اجتماعی اینستاگرام، اسناد تاریخی، مقالات و کتاب‌های مرتبط با حافظه جمعی، همچنین مشاهده فعالیت‌ها و رخداد‌های مربوطه، به همراه یادداشت‌های توصیفی و یادداشت‌های فکری محقق و فیش برداری، تا رسیدن به حد اشباع نظری جهت تامین روایی و پایایی تحقیق کیفی انجام شد. در این شیوه نمونه‌گیری، هر نمونه، ما را به نمونه‌های بعدی راهنمایی می‌نمود، همچنین بطور همزمان داده‌ها را جمع‌آوری، کدگذاری و تجزیه و تحلیل نموده و در انتخاب بعدی به سراغ جمع‌آوری اطلاعاتی می‌رفتیم که در جهت تکمیل نظریه، ما را یاری می‌کرد. از این رو پس از دسته‌بندی متون مورد نظر، با خوانش هر متن، نشانه‌هایی به دست می‌آمد که ما را به یافتن یک پدیده، راهنمایی می‌کرد؛ بدین ترتیب حساسیت نظری پژوهش، افزایش می‌یافت. با خوانش هر متن و مقایسه دائم، به جستجوی مفاهیم پرداخته و بر اساس آن مقولات را شکل دادیم. برای دستیابی به این هدف، در مرحله کدگذاری باز از چارچوب پرسش‌های گلایزر و اشتراوس و در شیوه کدگذاری از هر دو برچسب کد زنده و کد ساخته شده، برای مفهوم سازی استفاده شد. در نتیجه تعداد ۱۳۰ کد استخراج شده از

مرحله کدگذاری باز، برای فشرده سازی بیشتر و یافتن مقولات انتزاعی تر، به مرحله کد گذاری محوری منتقل شدند.

در این مرحله مقولات فرعی، مقولات اصلی و روابط بین مقولات، شناسایی گردیده، کدگذاری محوری، مطابق پارادایم کدگذاری اشتراوس انجام پذیرفت و شرایط علی (اقتصاد سرمایه داری اطلاعاتی، کنترل سیاسی رسانه های اجتماعی، پاد قدرت رسانه ای، قدرت نمادین رسانه های اجتماعی و علل فنی و شبکه ای)، شرایط زمینه ای (تنوع و تکثر رسانه ها و تکثر منابع و مکان های حافظه در وضعیت اجتماعی پسا مدرن)، شرایط مداخله گر (ایدئولوژی و نابرابری جهانی)، مقوله محوری (سیاست حافظه الگوریتمی)، استراتژی های کنش و تعامل (حافظه مقاومت و مبارزه دیجیتال) و نیز پیامدهای کنش و تعاملات (نزاع حافظه ها، احساس بیگانگی و بحران هویت و معنا)، به تفکیک مشخص گردید. در مرحله بعد، سیاست حافظه الگوریتمی، به عنوان پدیده محوری پژوهش، از مرحله کدگذاری انتخابی، شناسایی شد. این پدیده، با همه مقولات اصلی دیگر در ارتباط بود. سیاست حافظه الگوریتمی، کلیه مفاهیم استخراج شده از متن های مورد تحقیق یعنی: روایت های برساخته، ابداع سنت ها، فراواقعیت، سرکوب، اقناع، فیلترینگ، حافظه جمعی (فراموشی جمعی - به یاد آوری جمعی)، خلاهای حافظه ای، وسواس های حافظه ای و نقض آزادی بیان را پوشش می داد. پس از شناسایی پدیده محوری، مقولات اصلی از طریق تنظیم گزاره هایی با آن مرتبط شدند. در این فرآیند، گزاره ها به نظریه ای در حال ظهور، بسط یافتند، سپس این نظریه را به عنوان یک طرح نظری، به عنوان یافته های پژوهش بیان نمودیم.

الگوی پارادایمی اشتراوس در کدگذاری محوری پژوهش

ردیف	مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	مفاهیم	رابطه مقوله
۱	روابط قدرت	اطلاعاتی اقتصاد سرمایه داری	اقتصاد توجه	علاقه اقتصادی
			مشاهده پذیری مبتنی بر اقتصاد توجه	
			کارگران دیجیتال	
			اطلاعات کاربران به مشتریان تبلیغات فروخته می شود	
			نقض حریم خصوصی	

پژوهش کیفی بررسی سیاست حافظه الگوریتمی ... (رضوان السادات میرمحمدی) ۱۲۱

ردیف	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم	فرهنگ
			کاربران/نقض حفاظت از داده‌های کاربران	
			کالایی شدن اطلاعات کاربران	
			نگهداشتن کاربر در محیط پلتفرم	
			اطلاعات طبقه بندی شده	
			ثبت سوابق فعالیتهای کاربران	
			شخصی سازی اطلاعات کاربران	
			تبلیغات هدفمند	
			حباب فیلتر	
			نظام طبقاتی	
			سهامداران خصوصی	
			قدرت اقتصادی رسانه اجتماعی	
			توزیع ناهمسنگ قدرت اقتصادی	
			رسانه اجتماعی تحت نفوذ و کنترل نخبگان اقتصادی	
			ناهمسنگی از لحاظ اقتصاد توجه	
	کنترل سیاسی رسانه‌های اجتماعی		ریشه‌های رایانه و اینترنت در مجموعه‌های صنعتی - نظامی	سیاسی
			اینترنت در خدمت منافع شرکتهای بزرگ، ارتش و یا دولت	
			ارجحیت منافع شرکتهای بزرگ، ارتش و دولت بر منافع ارتباطی میان انسانها	
			استثمار و سلطه در روابط طبقاتی	
			جنگ و تروریسم	
			نظارت در هم تنیده	
			نظارت	
			توزیع ناهمسنگ قدرت سیاسی	
			قدرت سیاسی رسانه اجتماعی	
			نقش سیاسی رسانه های اجتماعی در انتخابات و جنبشهای سیاسی	
			گروه خاصی فرآیند تصمیم گیری در رسانه اجتماعی را کنترل می کنند.	
	پادقدرت رسانه ای	عاملیت	منطق سرگرمی	فرهنگی
			فرهنگ دیجیتال	
			فرهنگ الگوریتمی	
			فردگرایی	
			شخصی شدن حافظه	
			خود بیانگری کاربران	
			نقشهای درهم تنیده	
			نقشهای مختلف بر روی یک پروفایل	

ردیف	مفهوم	مفهوم‌های اصلی	مفهوم‌های فرعی	نوع مفهومی
۲	غیردموکراتیک	تبعیض جنسیتی	مشارکت کاربران	ملاحظات اخلاقی
			از بین رفتن مرز بین زندگی عمومی و خصوصی	
			تبعیض	
			ایجاد شکلهای جدیدی از مشارکت ناهمبستگی	
			سوگیری جنسیتی	
			تبعیض جنسیتی	
			تبعیض در میزان مشاهده پذیری	
			توزیع ناهمبستگی قدرت فرهنگی	
			مشاهده پذیری بالا برای نخبگان و ستاره ها	
	قدرت نمادین رسانه های اجتماعی	دوگانگی ساختار و عاملیت	ظرفیت مداخله در جریانها	ظرفیت مداخله در جریانها
			نفوذ و تاثیرگذاری بر افکار عمومی	
			همگرایی کارکردهای سه گانه جامعه جویی (ارتباطات - مشارکت - همکاری)	
			جامعه جویی درهم تنیده	
			جامعه جویی متزلزل و سیال	
			الگوریتم رسانه اجتماعی به مثابه یک کنشگر اجتماعی	
			رسانه های اجتماعی به عنوان سیستم های فنی - اجتماعی	
			خلق رویدادها مبتنی بر ابزار تولید و انتقال	
	دانش دیجیتال	محاسبات الگوریتمی	کلان داده ها	رابطه میان قدرت و دانش
			رابطه میان قدرت و دانش	
			یادگیری ماشین	
			شکاف داده ای	
			نظارت الگوریتمی	
			تبعیض الگوریتمی	
			تصمیم گیری الگوریتمی	
			پیش بینی الگوریتمی	
			هدایت الگوریتمی	
			دروازه بانی الگوریتمی	
			الگوریتم های توصیه گر	
	علل نمادین (عملکردی)	غیردموکراتیک	مشارکت کاربران	ملاحظات اخلاقی
			از بین رفتن مرز بین زندگی عمومی و خصوصی	
			تبعیض	
			ایجاد شکلهای جدیدی از مشارکت ناهمبستگی	
			سوگیری جنسیتی	
			تبعیض جنسیتی	
			تبعیض در میزان مشاهده پذیری	
			توزیع ناهمبستگی قدرت فرهنگی	
	علل فنی و شبکه ای	محاسبات الگوریتمی	کلان داده ها	رابطه میان قدرت و دانش
			رابطه میان قدرت و دانش	
			یادگیری ماشین	
			شکاف داده ای	
			نظارت الگوریتمی	
			تبعیض الگوریتمی	
			تصمیم گیری الگوریتمی	
			پیش بینی الگوریتمی	

پژوهش کیفی بررسی سیاست حافظه الگوریتمی ... (رضوان السادات میرمحمدی) ۱۳۳

ردیف	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم	نوع مقوله
۴	دوره ی سامدن		افول فراواقعیتها	شرایط زمینه ای
			تنوع و تکثر رسانه ها	
			غلبه تصاویر	
			حافظه بصری	
			تصویری شدن حافظه	
			متکثر شدن منابع و مکان های حافظه	
۴	ایدئولوژی		عقلانیت ابزاری	شرایط مداخله گر
			بت وارگی کالا	
			تیلوریسم	
			طبیعی دانستن نظام سرمایه داری برای امور جاری	
			سیاست حافظه دولتی	
			بحران زیست محیطی	
			بیکاری فزاینده	
			وضعیت نامساعد کاری و معیشتی / افزایش سطح فقر	
۶	سیاست حافظه الگوریتمی	کنترل جمعی	روایت‌های بر ساخته	مقوله محوری
			ابداع سنتها	
			فراواقعیت	
			سرکوب	
			اقتناع	
			فیلترینگ	
			فراموشی جمعی	
			حافظه جمعی	
			به یاد آوری جمعی	
			خلاهای حافظه ای	
			وسواس های حافظه ای	
			نقض آزادی بیان	
۷	حافظه مقاومت	مبارزه دیجیتال	مواجهه با ایدئولوژی مسلط	استراتژی های کنش و تعامل
			ضد حافظه	
			ضد گفت‌وگوها	
			حافظه عامه پسند	
			مارپیچ سکوت	

ردیف	مفوله‌های اصلی	مفوله‌های فرعی	مفاهیم	نوع مفوله						
۸	احساس پیگانگی (بحران هویت و معنا)	نزاع حافظه ها	<table><tr><td rowspan="5">سیاست‌گذاری</td><td>خاص گرایی فرهنگی</td></tr><tr><td>مصرفی شدن</td></tr><tr><td>عدم تقویت حوزه عمومی</td></tr><tr><td>غیرسیاسی شدن کاربران</td></tr><tr><td>تبدیل شدن محتوای سیاسی ، به شمار گسترده ای از موضوعهای جداگانه/چند پاره شدن تولید محتوای سیاسی</td></tr></table>	سیاست‌گذاری	خاص گرایی فرهنگی	مصرفی شدن	عدم تقویت حوزه عمومی	غیرسیاسی شدن کاربران	تبدیل شدن محتوای سیاسی ، به شمار گسترده ای از موضوعهای جداگانه/چند پاره شدن تولید محتوای سیاسی	پیامدهای کنش و تعاملات
سیاست‌گذاری	خاص گرایی فرهنگی									
	مصرفی شدن									
	عدم تقویت حوزه عمومی									
	غیرسیاسی شدن کاربران									
	تبدیل شدن محتوای سیاسی ، به شمار گسترده ای از موضوعهای جداگانه/چند پاره شدن تولید محتوای سیاسی									

۶. یافته‌های پژوهش

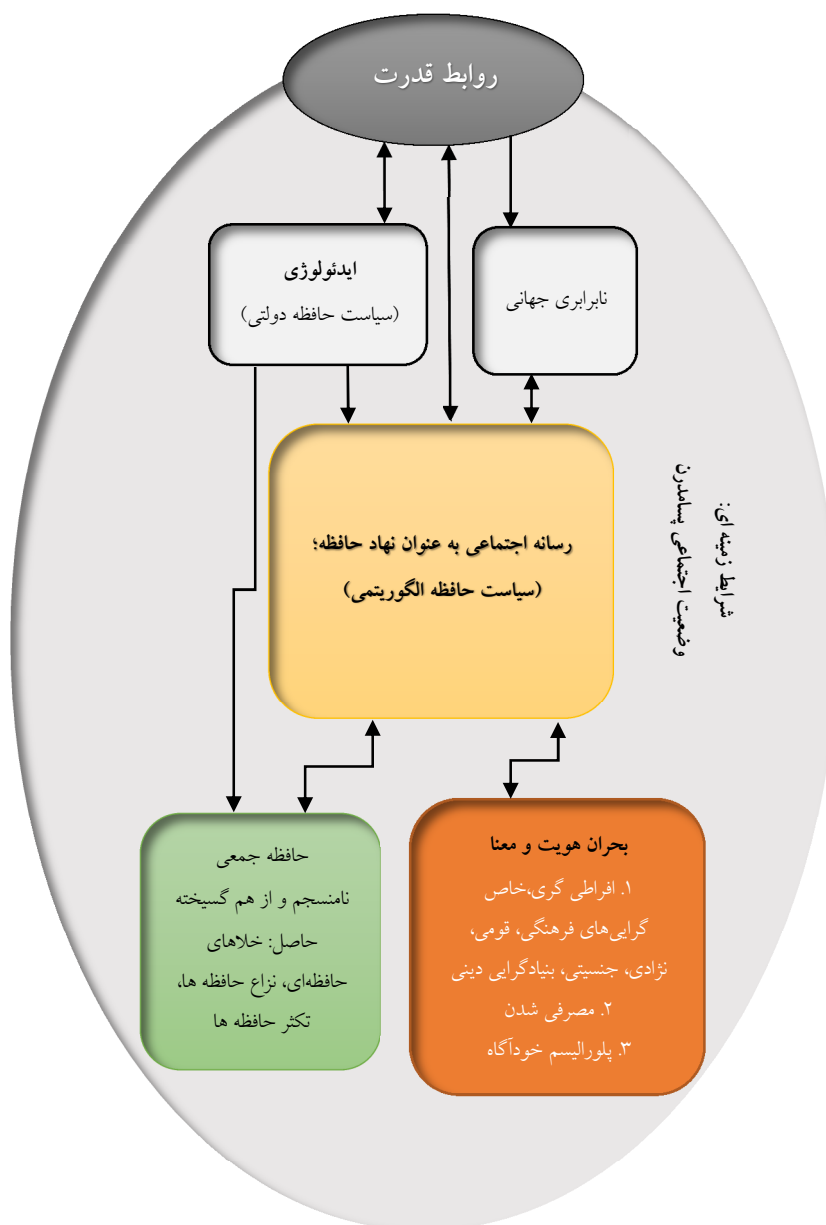
در حال حاضر رسانه‌های اجتماعی، به مثابه یکی از مهمترین نهادهای ساختاربندی حافظه جمعی، به منظور گزینش و تثبیت آنچه که باید به خاطر سپرده شود و یا فراموش گردد، از الگوریتم‌های خودکار، محاسبات الگوریتمی، هوش مصنوعی و یادگیری ماشین استفاده می‌کنند.

بدین ترتیب در دسترسی به محتوای تولید شده و به اشتراک گذاشته شده کاربران در رسانه‌های اجتماعی نوعی سیاست حافظه با عنوان سیاست حافظه الگوریتمی اعمال می‌شود. در گفتمان پسامدرن حافظه جمعی، حافظه جمعی کنترل شده توسط سیاست حافظه دولتی و نیز سیاست حافظه الگوریتمی که در جهت مشروعیت بخشیدن به روابط قدرت و تحت حاکمیت ارزشهای ایدئولوژیک و عقلانیت ابزاری بر ساخته می‌شود، حافظه‌ای از هم گسیخته، متکثر و نامنسجم خواهد بود که اعتبار جمعی بودن آن، جز در زمان وقوع حوادث ناگوار جمعی و وضعیت تروماتیک، مورد مناقشه و تردید است. این امر خود زمینه ساز تنوع و تکثر حافظه‌ها و در نهایت تشدید نزاع حافظه‌ها و بحران هویت و معناست.

هرچند انتظار می‌رود که کاربران بعنوان کنشگران اجتماعی و شبکه‌ای، در مقابل پدیده محوری شناسایی شده در مرحله کدگذاری انتخابی، یعنی سیاست حافظه الگوریتمی، شیوه‌ها و استراتژی‌های کنش و تعامل مختلفی را برگزینند، اما این استراتژی‌ها در حقیقت ادامه‌ی واکنش‌ها به سیاست‌های حافظه‌ای دولتی‌ست که پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی را

بعنوان بستری جدید در محدوده‌ای تعریف شده در اختیار گرفته‌است که از مواجهه با ایدئولوژی مسلط، ضد حافظه (ضد حافظه رسمی)، حافظه عامه پسند (امکان ساخت حافظه از پایین به بالا، بر خلاف رویکرد سیاست حافظه که در آن حافظه از بالا به پایین ساخته می‌شود) تا ماریچ سکوت را شامل می‌شود. اما در مقابل، سیاست حافظه الگوریتمی به دلیل پنهان بودن آن در میان سطوحی از لذت، جذابیت، تازگی، سرعت بالای تغییرات و عدم آگاهی از ساز و کار محاسبات الگوریتمی و تبعات آن، عملاً کاربران احاطه شده در حباب‌های فیلتر و الگوریتم‌های هوش مصنوعی و یادگیری ماشین، استراتژی‌های محدودی را در اختیار دارند. حباب‌هایی که در سراسر جهان جزایری از حافظه‌های جمعی کنترل شده توسط سیاست حافظه الگوریتمی را شکل داده و بر ساخته‌اند. همین امر زمینه را برای گسترش انواع افراطی‌گری، خاص‌گرایی‌های فرهنگی و بنیادگرایی‌های دینی در پی کسب هویت قومی، نژادی، جنسیتی و... تا مصرفی شدن و غیرسیاسی شدن علیرغم افزایش تولید محتوای سیاسی در میان کاربران را فراهم نموده‌است.

نظریه تولید شده، در قالب دیاگرام زیر بیان می‌گردد:

طرح‌واره‌ی نهایی پژوهش-گفتمان پسامدرن حافظه جمعی -

۷. بحث و نتیجه گیری

در اثر سرعت و سهولت دسترسی به فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی تجربه‌های زمانی و فضایی به هم آمیخته شده‌اند؛

در نتیجه ما شاهد درهم فشردگی زمان-فضا و دگردیسی فوق‌العاده این دو بُعد هستیم، یعنی زمانی شدن فضا و فضایی شدن زمان. تنها حسی که سرعت کافی برای همگام ماندن با سرعت فزاینده و مبهوت کننده در جهان فناوری را دارد، بینایی است. (پالاسما، ۲۰۰۵)

چنانکه هاروی اشاره می‌کند:

تصویر به کالاهای بدل شده‌است، سیلی بی‌امان از تصاویر که تقریباً همزمان از مکان‌های مختلف سرازیر می‌شوند، فضاهای جهان را به صورت سلسله‌ای از تصاویر، بر صفحه رسانه آوار می‌کنند. تصویر مکان‌ها و فضاها مانند هر کالای دیگری در دسترس تولید و مصرف هر روزه قرار گرفته‌است. رشد سرطانی قوه بینایی شاخصه جامعه ما شده‌است، به نحوی که هر چیزی با قابلیتش برای نمایش دادن یا نمایش داده شدن سنجیده می‌شود. (فخرکننده، ۱۳۹۷)

قابلیتی با عنوان مشاهده‌پذیری که رسانه‌های اجتماعی بیش از هر رسانه دیگر از آن بهره می‌جویند. بر اساس الگوی "مشاهده‌پذیری مبتنی بر اقتصاد توجه" (فوکس، ۲۰۲۰) در رسانه‌های اجتماعی در راستای تحقق اقتصاد سرمایه‌داری اطلاعاتی و انباشت سرمایه، به نخبگان سیاسی، صاحبان سرمایه و شهرت، ستاره‌ها، صفحات سرگرمی و مُد، امکان مشاهده‌پذیری بالاتری نسبت به سایر کاربران داده می‌شود. توسط الگوریتم‌های یادگیری ماشین نیز رتبه بالاتری به آن‌ها تعلق می‌گیرد. در نتیجه محتوای تولید شده یا به اشتراک گذاشته شده از سوی صداها کمتر شنیده شده و به حاشیه رانده شده در این سیستم رتبه‌دهی، به مرور زمان نامرئی‌تر، حذف و به عبارتی به فراموشی جمعی سپرده خواهند شد. به این ترتیب یکی از مهمترین ویژگی‌های رسانه‌های اجتماعی یعنی همکاری و مشارکت مورد تردید قرار می‌گیرد. مانوئل کاستلز (۱۹۹۶) می‌نویسد:

جامعه شبکه‌ای در واقع خصلتی جهانی ندارد؛ زیرا دست کم به این معنا نیست که در هر جای جهان بتوان آن را پیدا کرد. نخبگانی جهانی وجود دارند که در فضای جریان‌های اطلاعاتی سکونت دارند ولی محرومان جهانی نیز وجود دارند که در جهان

بسیار سستی‌تر و مبتنی بر استثمار و فقر هر روزه زندگی می‌کنند. کاستلز جهان کنونی را متشکل از جزایری از نخبگان شبکه‌ای می‌داند که دریاهایی از فقیران غیر متصل به شبکه، آنها را محاصره کرده‌اند. (بصریان جهرمی، ۱۴۰۰)

از این‌رو رسانه‌های اجتماعی، در حالی که اشتراک‌گذاری روایت‌های شخصی کاربران از گذشته را تسهیل می‌کنند و مجال تولید، نگهداشت و بازتولید یادگیری‌ها و بازاندیشی در مورد گذشته تاریخی را فراهم می‌سازند، اما به سبب نابرابری در مشاهده‌پذیری، عرصه را برای ایجاد یک حافظه جمعی مشارکتی تنگ‌تر خواهند نمود. گزینش‌های الگوریتمی در به یادسپاری و فراموشی، سبب ایجاد حفره‌ها و خلاهای حافظه‌ای می‌شود. به طوری که کاربر منابع محدودی جهت استناد و بازسازی گذشته در دسترس خواهد داشت. آنگونه که کانفینو بیان می‌کند: "اکنون پرسش اصلی این است که چه کسی می‌خواهد، چه کسی، چه و چرا و چه چیزی را به یاد آورد." (کانفینو، ۱۹۹۷) به این ترتیب الگوریتم‌های خودکار رسانه‌های اجتماعی، در جهت بازتولید روابط قدرت، می‌توانند به ابزاری سیاسی مبدل شوند؛ تا به کمک آنها برخی روایت‌ها و وقایع، برجسته‌سازی، ثبت و به یاد سپرده شوند و برخی دیگر حذف، سرکوب، کنار گذاشته شده و فراموش گردند. به این ترتیب اگر در دوره‌های پیشامدرن مخدوش نمودن تصاویر حک شده بر روی سکه‌های طلا، اعمال سیاست حافظه در کنترل به یادآوری و فراموشی جمعی محسوب می‌شد، با روی کار آمدن دولت - ملت‌ها در دوران مدرن، دولت‌ها اعمال سیاست حافظه را عهده‌دار شدند. اما اکنون در دوره پسامدرن که با تنوع و تکثر رسانه‌ها و نشانه‌های تصویری احاطه شده‌است، سیاست حافظه الگوریتمی از طریق گزینش‌ها و تصمیم‌گیری‌های الگوریتمی اعمال می‌شود تا دسترسی کاربران به محتوای تولید شده و به اشتراک گذاشته شده در رسانه‌های اجتماعی و به تبع آن امکان دیده شدن و شنیده شدن تجارب متفاوت و خرده روایت‌های کاربران را گزینش، طبقه‌بندی، اولویت‌دهی، برجسته‌سازی و یا حذف و سرکوب کنند. سیاست حافظه الگوریتمی می‌تواند از طریق داده‌های ورودی به الگوریتم که توسط صاحبان پلتفرم که در جهت ایدئولوژی و اهدافی مشخص از انباشت سرمایه گرفته تا تغییر در افکار عمومی طراحی شده‌اند، اعمال گردد. تبعیض‌های الگوریتمی نیز با طبقه‌بندی، الویت‌دهی، رتبه‌بندی، سرکوب و نادیده گرفتن، واجد سیاست حافظه‌اند. همچنین الگوریتم‌ها می‌توانند تعیین کنند که محتوای کدام صفحات بصورت خودکار نمایش داده شود و به طور گسترده انتشار یابد. مسدود کردن حساب کاربری، حذف محتوای کاربران از اینستاگرام و

پژوهش کیفی بررسی سیاست حافظه الگوریتمی ... (رضوان السادات میرمحمدی) ۱۲۹

فیسبوک به بهانه محتوای خشونت‌آمیز، تحریم و یا مقررات شرکت از جمله مواردی است که در جهت تحقق سیاست حافظه الگوریتمی اعمال می‌شوند.

"در جامعه اطلاعات محور، نابرابری در میزان دسترسی به اطلاعات، نابرابری اجتماعی اقتصادی شدید و گسترده تری پدید می‌آورد." (لیون، ۱۹۹۹)

در مواردی که نابرابری‌ها و تبعیض‌ها با مرزبندی‌ها و شکاف‌های سیاسی و فرهنگی مختلف انطباق می‌یابد، به خودآگاهی و بسیج پذیری ملی، قومی و دینی گوناگونی می‌انجامد. بدین ترتیب بستری مناسب برای خاص‌گرایی‌های فرهنگی فراهم می‌شود و انواع تنش‌ها، ستیزها و جنبش‌های اجتماعی کوچک و بزرگ در قالب فرهنگ‌ها و سنت‌های ایدئولوژیک شده دینی، قومی و ملی، شکل می‌گیرند. (گلمحمدی، ۱۳۹۳)

"اکنون ما در یک عصر هم‌کناری، عصر نزدیک و دور، عصر نزدیک هم بودن، عصر پراکندگی و تفرق هستیم." (فوکو، ۱۹۸۳)

بدین ترتیب بر اساس طرح‌واره نهایی پژوهش؛ در برساخت وقایع و رخداد‌های گذشته، سیاست حافظه الگوریتمی، اینکه کدام روایت‌ها به یاد آورده شوند و کدامیک به فراموشی سپرده شوند را مشخص و محدود می‌کند. این اعمال سیاست حافظه‌ای می‌تواند در مرحله طراحی الگوریتم و یا از طریق داده‌های ورودی، اجرا و پیاده‌سازی شود. سیاست‌های حافظه‌ای، منجر به فراموشی جمعی و سپس ایجاد خلأ‌های حافظه‌ای می‌شوند. این خلأ‌ها در وضعیت اجتماعی پسامدرن، که موجب بروز و ظهور هویت‌های سیال، متزلزل و گذرا است، توانایی حافظه جمعی را برای تحقق همبستگی و انسجام اجتماعی، مورد تردید قرار می‌دهند. سیاست حافظه الگوریتمی در جهت شکل‌گیری یک حافظه جهانی که ترکیبی از حافظه‌های جمعی چندپاره و از هم گسیخته ملت‌هاست، می‌تواند با برساخت هویت‌های پسامدرن متغیر و گذرا، گاه به پیروی از یک مد روز، در خدمت اقتصاد سرمایه‌داری اطلاعاتی و انباشت سرمایه باشد و یا در مقاطع حساس سیاسی اجتماعی و بحران‌ها، به همدردی، دفاع و یا تصمیم جمعی غیرمنتظره بیانجامد.

۸. پیشنهادات

افزایش تعداد روز افزون کاربران رسانه‌های اجتماعی، تولید محتوا و به اشتراک‌گذاری انواع اطلاعات، این امکان را در اختیار رسانه‌های اجتماعی قرار داده‌است تا تمام اطلاعات مربوط

به کاربران را ضبط و نگهداری کنند؛ به این ترتیب به کلان داده‌ها دسترسی دارند. این سطح از دسترسی علیرغم آنکه فرصت‌های بزرگ اقتصادی و توسعه دانش دیجیتال را برای صاحبان خود به ارمغان می‌آورد، واجد پیامدهای گسترده فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در سطح جهانی نیز می‌باشد. همین امر اهمیت افزایش آگاهی، دانش و مهارت صاحب‌نظران علوم ارتباطات اجتماعی، علوم کامپیوتر و نیز کاربران رسانه‌های اجتماعی را در مواجهه با پیامدهای تصمیم‌گیری‌های الگوریتمی، به خوبی آشکار می‌سازد. از این رو انجام پژوهش‌های بنیادی مرتبط با هوش مصنوعی در کشور و ارتقای سواد رسانه‌ای کاربران ایرانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. آموزش راهکارهای برون‌رفت از حباب فیلتر، تاحدودی می‌تواند کاربران را قادر سازد تا با شنیدن صداهای مخالف، از قرار گرفتن در معرض محتوای شخصی‌سازی شده و تکراری که به ایجاد انزوای فکری، افراطی‌گری و افکار رادیکال می‌انجامد، اجتناب کنند و با آگاهی از مفهوم کارگران دیجیتال، در به اشتراک گذاری اطلاعات شخصی خود در وب و رسانه‌های اجتماعی، هوشمندانه‌تر عمل نمایند. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، از آنجا که الگوریتم‌های خودکار رسانه‌های اجتماعی، بر اساس مشاهده‌پذیری مبتنی بر اقتصاد توجه و یادگیری ماشین، به مثابه سیاست حافظه عمل می‌کنند و در ارائه محتوا به کاربران نوعی سیاست گزینش‌گری محتوا را اعمال می‌نمایند؛ که کدام محتوا حذف شود، غیر قابل مشاهده شود، کدام محتوا به کدام کاربر و چند بار نمایش داده‌شود، بسیار حائز اهمیت است که در مورد صحت مطالب بازنمایی شده با دقت بیشتری به بررسی و تحقیق بپردازیم و رسانه‌های اجتماعی را تنها منبع استناد و راوی موثق گذشته تاریخی خویش، قرار ندهیم.

علاوه بر رسانه‌های اجتماعی از محاسبات الگوریتمی به منظور صرفه جویی در زمان، کاهش تخلفات و کاهش هزینه در فرآیندهای پیش‌بینی، تحلیل، تصمیم‌گیری در اجرای معاملات، سیگنال‌دهی، مانیتورینگ و پایش بازار سرمایه و بورس نیز استفاده می‌شود. در این کاربردها نیز دقت پایین در کدنویسی ناشی از خطای انسانی در برنامه نویسی یا داده‌های ورودی ناکافی و دارای سوگیری، می‌تواند عواقب جبران‌ناپذیری در پی داشته باشد. افزایش شمار پژوهش‌های میان رشته‌ای در حوزه علوم انسانی و دانش فنی و مهندسی در کشورهای مختلف جهان، خود نمایانگر ضرورت توجه به مباحث مشترک این دو حوزه متنوع و گسترده دانش است. تا علاوه بر افزودن بر غنای ادبیات پژوهش و ایجاد دانش عمیق، نویدبخش چشم‌اندازی روشن در رفع مسائل کشور عزیزمان ایران باشد؛ به

پژوهش کیفی بررسی سیاست حافظه الگوریتمی ... (رضوان السادات میرمحمدی) ۱۳۱

ویژه آنکه، اکنون بسیاری از کشورها از هوش مصنوعی، پیش‌بینی و محاسبات الگوریتمی در تجزیه و تحلیل و مشورت دادن به دولت‌ها در پروژه‌های برون مرزی، سیاست خارجی و پیش‌بینی ناآرامی‌ها، حفاظت از منافع جمعی، تامین امنیت اطلاعاتی و توسعه کسب و کار خود در سطح منطقه و جهان بهره می‌برند. از این رو لزوم همکاری محققان و دانش پژوهان کشورمان در توسعه دانش مشترک در حوزه علوم انسانی و مهندسی، بیش از پیش حائز اهمیت است.

پی‌نوشت

۱. این مقاله برگرفته از متن پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده می‌باشد. استاد راهنما: ابتسام رضوی دینانی؛ دکتری علوم ارتباطات، استادیار و مدیر گروه علوم ارتباطات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

کتاب‌نامه

- استوری، جان. (۱۴۰۰). *مطالعات فرهنگی درباره فرهنگ عامه*. پاینده، حسین (چاپ هفتم)، تهران: نشر آگه
- اسمیت، فیلیپ. رایلی، الگزندر (۱۳۹۴). *نظریه فرهنگی*. ثلاثی، محسن (چاپ اول)، تهران: نشر علمی پالاسما، یوهان. (۱۳۹۷). *چشمان پوست: با مقاله ای تحلیلی بر فلسفه موريس مرلوپونتی*. فخرکننده، علیرضا (چاپ سوم)، تهران: نشر چشمه
- حقیقی، شاهرخ. (۱۴۰۱). *گذار از مدرنیته*. (چاپ نهم)، تهران: نشر آگه
- ذکایی، محمدسعید. (۱۴۰۱). *هنر انجام پژوهش کیفی*. (چاپ دوم)، تهران: انتشارات آگاه سی و ولی، ساموئل. این‌هاوارد، فیلیپ. (۱۴۰۰). *دستکاری در رسانه های اجتماعی*. رضایی ثمرین، عباس. صفراهنک، رسول. (چاپ اول)، تهران: انتشارات همشهری
- فاضلی، نعمت‌ا... (۱۳۹۳). *تاریخ فرهنگی ایران مدرن: گفتارهایی در زمینه تحولات گفتمانی ایران امروز از منظر مطالعات فرهنگی*. (چاپ اول)، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- فکوهی، ناصر. (۱۴۰۰). *فرهنگ و رسانه های نوین*. (چاپ اول)، تهران: انتشارات همشهری
- فوکس، کریستین. (۱۴۰۰). *رسانه های اجتماعی؛ خوانش انتقادی*. بصریان جهرمی، حسین. (چاپ دوم)، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
- گل محمدی، احمد. (۱۳۹۳). *جهانی شدن، فرهنگ، هویت*. (چاپ هفتم)، تهران: نشر نی
- مانوویچ، لو. (۱۴۰۱). *اینستاگرام و تصویر معاصر*. کشاورز، پرستو. (چاپ اول)، تهران: نشر نگاه معاصر

۱۳۲ رسانه و فرهنگ، سال ۱۵، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۴

میزتال، باربارا. (۱۳۹۹) *درآمدی بر جامعه شناسی حافظه*. رسولی، محمد. (چاپ اول)، تهران: انتشارات تیسرا

نوبل، صفیه. (۱۴۰۰) *الگوریتم های سرکوبگر*. نصیری، محمد. (چاپ اول)، تهران: نشر صاد
وارد، گلن. (۱۳۸۴) *پست مدرنیسم*. مرشدی زاده، علی. (چاپ اول)، تهران: نشر قصیده سرا

مقاله

آزادی، محمدحسین. نیکگو، سعید. (۱۳۹۸) «حباب فیلتر و شخصی سازی اطلاعات در رسانه های اجتماعی»، *رسانه*، سال سی ام، شماره ۴ (پیاپی ۱۱۷)

انصاری، باقر. (۱۴۰۱) «مطالعه حقوقی تبعیض الگوریتمی»، *دانش حقوق عمومی*، سال یازدهم، شماره ۳۸، ۱۴۱-۱۷۰

چوب بستی، حیدر. علیوردی نیا، اکبر. فرزید، محمد مهدی. (۱۳۹۶) «جامعه شناسی حافظه جمعی؛ حوزه مطالعاتی پارادایمیک یا ناپارادایمیک»، *راهبرد فرهنگ*، دوره دهم، شماره ۴۰، ۷۰-۳۷
ذکایی، محمد سعید. (۱۳۹۱) «مطالعات فرهنگی و مطالعات حافظه»، *مطالعات اجتماعی ایران*، دوره پنجم، شماره ۳

ذکایی، محمد سعید. والا، مسیحا. (۱۳۹۹) «سیاست حافظه، حافظه فرهنگی و ترومای فرهنگی در تاریخ معاصر ایران»، *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، سال شانزدهم، شماره ۵۸، ۳۳-۱۱

doi: 10.22034/jscs.2020.128105.2146

شمشادی، امیر حسین، همکاران. (۱۳۹۹) «شناسایی مولفه های فرهنگ حاکم در شبکه اجتماعی اینستاگرام»، *مطالعات رسانه های نوین*، سال ششم، شماره ۲۴، ۳۴۴-۳۱۱

doi: 10.22054/nms.2021.55260.1045

صارمی، نسترن. (۱۳۹۵) «تاریخ ها و هویت های متکثر»، *حرفه هنرمند*، شماره ۵۹
غلامی، فرزاد. (۱۳۹۸) «ایترنت؛ خاطره جمعی و هویت شهری»، *جامعه، فرهنگ و رسانه*، سال هشتم، شماره ۳۰، ۴۹-۳۳

فاضلی، نعمت‌ا... رسولی، محمد. (۱۳۹۸) «حافظه و دین در ایران؛ تحولات و چشم اندازها»، *علوم اجتماعی*، سال ۲۶، شماره ۸۶، ۷۷-۴۱

doi: 10.22054/qjss.2020.41186.2094

لبافی، سمیه. کیا، علی اصغر. نظریان، فاطمه. (۱۴۰۱) «شناسایی تأثیرات دروازه بانی الگوریتمی در پلتفرم های رسانه ای بر منافع عمومی کاربران»، *پژوهش های ارتباطی*، سال بیست و نهم، شماره ۲، ۶۷-۴۳

doi: 10.22082/cr.2022.550749.2327

پژوهش کیفی بررسی سیاست حافظه الگوریتمی ... (رضوان السادات میرمحمدی) ۱۳۳

Feezella Jessica. Wagner John. Conroy Meredith. (2021). Exploring the effects of algorithm-driven news sources on political behavior and polarization. **Computers in Human Behavior**. Volume 116

<https://www.sciencedirect.com/journal/computers-in-human-behavior/vol/116/suppl/C>

Lee Sangwook. Moon Won ki. Sundar Shyam. (2023). When the machine learns from users, is it helping or snooping? **Computers in Human Behavior**. Volume 138

<https://www.sciencedirect.com/journal/computers-in-human-behavior/vol/138/suppl/C>

Oleksy Tomasz. Wnuk Anna. Domaradzka Anna. Maison Dominika. (2023). What shapes our attitudes towards algorithms in urban governance? The role of perceived friendliness and controllability of the city, and human-algorithm cooperation. **Computers in Human Behavior**. Volume 142

<https://www.sciencedirect.com/journal/computers-in-human-behavior/vol/142/suppl/C>

<https://datareportal.com/reports/digital-2024-Iran>

<https://gs.statcounter.com/social-media-stats/all/Iran>